

LITT OM H. C. KNUDSEN

av

H. CHR. MAMEN

Kunstmaleren Hans Christian Knudsen (1816—1863), som ble Norges første Afrika-misjonær, har fått en anselig plass i Norges misjonshistorie. Han er den første av våre misjonærer som er blitt biografert på grunnlag av vitenskapelige undersøkelser (Emil Birkeli: *En ørkenvandrer. Norges første Afrikamissionær.* Oslo 1925). Allerede noen få år etter hans død hadde faren gitt ut et lite skrift om sønnen (F. T. Knudsen: *F. T. Knudsen og hans Søn H. C. Knudsens Levnetsbeskrivelse.* Chra. 1867). En biografi på tysk, av L. von Rohden, foreligger i manuskript i arkivet til Det Rhinske Misjonsselskap, Barmen. Norsk Biografisk Leksikon har en velskrevet biografi om Knudsen av A. Olsen. I de avhandlinger som foreligger om norsk misjons genesis, har den samme Knudsen fått en bred plass (Halfdan E. Sommerfelt: *Den norske Zulumission. Et Tilbageblik paa de første 20 Aar af det Norske Missionsselskabs Virksomhed,* Chra. 1865; John Nome: *Demringstid i Norge,* Stavanger 1942; *Det norske misjonsselskaps historie i norsk kirkeliv I-II,* Stavanger 1942—43; Erling Danbolt: *Misjonstankens gjennombrudd i Norge I,* Oslo 1947). I misjonsblad og tidsskrifter finner vi Knudsen omtalt bl. a. i *Norsk Missionstidende* 1851 (s. 44) og 1852 (s. 15), av den daværende redaktør Andreas Hauge (?), og i *Maanedsskrift for Missionsvenner* 1881, av utgiveren Johs. Flood. Endelig kan nevnes at Knudsen som forfatter bl. a. av *Gross Namaqualand* (Barmen ca. 1850) og som redaktør av *Missionsblad for Israel* (1855—57) er tatt med i J. B. Halvorsen: *Norsk Forfatter-Lexicon.* Det siste tilskudd til H. C. Knudsenlitteraturen er en barnebok av Peter Stoveland: *Kunstnaren vart misjonær* (Stavanger 1953).

Det er beklagelig at forfatteren av denne artikkel ikke har tatt med H. C. Knudsen i skriftet Norske misjonærer som bibeloversettere (Oslo 1950). Det har nemlig vist seg at vår store pionérmisjonær oversatte Lukas-evangeliet til nama (Historical Catalogue of the Printed Editions of Holy Scriptures, London 1903, nr. 6956). Nama er en av de 4 avdelinger av hottentottspråkene. Det tales i dag av ca. 20.000 i Namaqualand i den nordvestlige del av Kapp-provinsen (ifølge elskverdig opplysning fra professor Carl Hjalmar Borgstrøm). Knudsens oversettelse er trykt i Cape Town 1846. Han eller hans selskap kostet trykkingen. Utgiftene ble siden refundert av The British and Foreign Bible Society som har et eksemplar i sitt store bibelbibliotek i London. På neste side gjengis titelsiden på grunnlag av et fotografi som selskapet med velvillig imøtekommenhet overlot oss for gjengivelse i Norsk Tidsskrift for Misjon. Som det vil sees brukte Knudsen det latinske alfabet med egne tegn for smattelydene (clicks).

De fire evangelier var allerede oversatt til nama (trykt Cape Town 1831), av misjonær i London-misjonsselskapet John Henry Schmelens. Når Det britiske bibelselskap gikk med på å koste trykkingen av Knudsens oversettelse skulle det være vitnesbyrd om at det trengtes en helt ny oversettelse.

Var Knudsen kompetent til denne oppgaven? Emil Birkeli meddeler i sin ovennevnte avhandling at Knudsens språkevne lå betydelig over det alminnelige (s. 204). Man vet ikke om han behersket de klassiske språk (det ble ikke undervist i disse på misjonsskolen i Barmen der han hadde fått sin utdanning), men man vet at Knudsen ble en fremragende kjenner av nama. Ifølge Birkeli fikk han utgitt flere arbeider som alle ble trykt i Cape Town: En ABC, Luthers Lille Katekismus og Lidelseshistorien (s. 119). Birkeli nevner imidlertid ikke oversettelsen av Lukas-evangeliet. Av hans biografer nevner bare A. Olsen dette arbeid (i artikkelen om Knudsen i Norsk Biografisk Leksikon). Hvorfor kom det så ikke flere oversettelser av bibelske skrifter fra Knudsens hånd? Det kunne vært tid til mer før han i 1854 reiste hjem til Norge for godt. Forklaringen er kanskje å søke

·GAI.:HOAS

SADA

·KUB

JESU KRISTU

DIS, .ZI

·NAIZANNATI.

CAPE TOWN:

PRINTED BY PIKE & PHILIP, 59, ST. GEORGE'S-STREET.

MDCCCXLVI.

i det forhold som han selv omtaler slik: «Jeg har også forsøkt å oversette noen saker til deres språk. Prøven falt godt ut, men folket foraktet sitt språk tross sitt nasjonale hovmot, og de vil helst synge hollandske sanger. Deres yndlingssang er *Zoo wast een burgt is onze God*» (Birkeli s. 122). Knudsen hadde i sitt oversettelsesarbeid en innfødt medhjelper som het Tibot — ytterligere en garanti for at han tok dette arbeidet grundig.

Fridtjov Birkeli gjør i sin avhandling Politikk og misjon, (Oslo 1952) merksam på at den første misjonshistoriske avhandling her hjemme med rimelig balanse i forholdet mellom det hjemlige misjonsmiljø og misjonsmarkens kirkeliv, er nettopp Emil Birkelis Knudsen-biografi. Det er først og fremst fra det hjemlige misjonsliv at den norske misjonshistoriske vitenskap har hentet sine emner, sier Birkeli d. y. Det går imidlertid ikke an å skrive de hjemlige kirkers misjonshistorie uten stadig å ta hensyn til impulser fra misjonsfeltene. Og det går heller ikke an å skrive de unge kirkers historie uten stadig å være oppmerksom på impulsene fra de eldre misjonerende kirker. Når det gjelder dette prinsipp i misjonshistorisk fremstilling skal H. C. Knudsen-biografien stå i en særstilling som aktualiserer boken, både dens høyt fortjente forfatter og dens meget interessante hovedperson.

Da Henrik Ibsens Brand ble fremført på Folketeateret i Oslo 1954, ble H. C. Knudsen aktuell på ny. Det var da mer enn 25 år siden Brand sist var fremført i landets hovedstad. Stykket fremkalte mange avisartikler, bl. a. om de levende modeller som forfatteren har hatt. Ingen nevnte — så langt jeg fulgte med i pressen — at Ibsen i sitt store drama har brukt trekk fra H. C. Knudsens liv. Det er Emil Birkelis fortjeneste å ha påvist også dette forhold. Imidlertid trenger Birkeli d.e. å bli supplert noe på dette punkt. Ibsen har brukt Knudsen — sammen med Christoffer Bruun og G. A. Lammers m. fl. — som modell til Brand; men den samme Knudsen må ha stått for Ibsen under hans utforming også av *Ejnar*, en annen av dramaets personer. Dette siste viser for øvrig hvor tvilsomt det fra litteraturhistorisk synsvinkel er å tale om «levende modeller». Knudsen er av

Ibsen dissekert, og av delene er det blitt noe helt annet. Fra et historisk synspunkt er spørsmålet likevel av interesse. Vi skal derfor nevne likhetene mellom Brand og H. C. Knudsen: Begge var overspent mot slutten av livet, begge omkom på fjellet, begravd av snøras etter å være advart mot fjellturen. Endelig kan nevnes at vi hos Knudsen finner uttrykket: «Livets Konges Brand». Knudsen omkom i 1863. Ibsen var da i Knudsens hjemby, Bergen. Dramaet Brand ble trykt i 1866. Sammenhengen her er derfor ikke tvilsom.

Men Ibsen lånte trekk av Knudsen også til Ejnar. Ejnar var — som H. C. Knudsen — herrnhuter, og han hadde vært kunstmaler. Knudsen og hans far sto avholdsbevegelsen nær. På deres reise for å vekke misjonsinteressen i Norge stiftet de både misjons- og måteholdsforeninger. Det skulle derfor ikke være vanskelig å kjenne igjen vår Knudsen i disse ord av Ejnar om seg selv (på tross av det flåsete i uttrykksmåten):

*Siden? Det er sant
så blev jeg afholdspredikant;
men dette væsen stundom er
med fristelser for meget blandet;
jeg derfor greb til noget andet,
og reiser nu som missionær —
Brand: Hvorhen?
Ejnar: Til Haleneger-landet.*

Knudsen begynte som kunstner. Han var en lovende elev av Norges store maler I. C. Dahl. Men det var ikke til malerkunsten hans navn skulle bli knyttet. Han forsaget den mulighet til berømmelse som her bød seg. Han ville i stedet bli en ukjent misjonær. Han er blitt en av våre mest kjente. Og ved «dekknavnene» Brand og Ejnar er han blitt knyttet til en helt annen kunst, en av verdenslitteraturens største dramaer.